

PAVICA MRAZOVIĆ

u saradnji sa

ZOROM VUKADINOVIĆ

GRAMATIKA SRPSKOG JEZIKA ZA STRANCE

Drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje

IZDAVAČKA KNJIŽARNICA ZORANA STOJANOVIĆA
SREMSKI KARLOVCI • NOVI SAD

2009

SADRŽAJ

PRETHODNA NAPOMENA	10
BELEŠKA O AUTORKI I SARADNICI	11
PREDGOVOR PRVOM IZDANJU	13
PREDGOVOR DRUGOM PRERAĐENOM IZDANJU	15
SKRAĆENICE I SIMBOLI	17
A UVODNE NAPOMENE (P. M.)* (20); A 1. Reči (20); A 2. Tvorba reči (22); A 3. Vrste reči (23); A 3.1. <i>Promenljive reči</i> (27);* A 3.2. <i>Nepromenljive reči</i> (29); A.4. Gramatika zavisnosti (34); A 5. Terminii	35
B REČ O SRPSKOM JEZIKU (Z. V. i P. M.) (41); B 1. Srpski jezik – naziv i pred- stavnicu (41); B 2. Mesto srpskog jezika u porodici srodnih jezika (41); B 3. Tipološke osobine srpskog jezika (42); B 4. Dijalekti i izgovori srpskog jezika (43); B 5. Standardni srpski jezik	43
C FONETSKI I FONOLOŠKI SISTEM SRPSKOG JEZIKA (Z. V.) (45); C 1. Fon- netika i fonologija (45); C 2. Klasifikacija srpskih fonema (45); C 3. Opis izgovora srpskih fonema (47); C 3.1. <i>Vokali</i> (47); C 3.2. <i>Konsonanti</i> (48); C 4. Podela glasova po zvučnosti	51
D PROZODIJSKI SISTEM (Z. V.) (52); D 1. Akcenti i dužina (52); D 2. Mesto akcenata i dužine u rečima (54); D 3. Akcenatska celina (54); D 4. Distinktivna uloga akcenata i dužina (55); D.5. Distinktivna uloga intonacije i logičkog akcenta rečenice	55
E GLASOVNE PROMENE (Z. V.) (57); E 1. Jednačenje konsonanata po zvučnosti (57); E 2. Jednačenje konsonanata po mestu izgovora (57); E 3. Gubljenje konso- nanata (58); E 4. Promene konsonanata <i>k, g i h</i> (prva i druga palatalizacija) (60); E 5. Promena glasa <i>l</i> u <i>o</i> na kraju reči i sloga (61) E 6. Promene konsonanata u vezi sa glasom <i>j</i> (jotovanje) (61); E 7. Promena vokala (62); E 8. Nepostojano <i>a</i> (63); E 9. Pokretni vokali	64
F PISMO (GRAFIJA) SRPSKOG JEZIKA (Z. V. i P. M.)	65
H PROMENLJIVE REČI (68); G GLAGOLI (P. M. i Z. V.) (68), G 0. Definicija i opšte napomene (Z. V.) (68); G 1. Značenje glagola (P. M.) (69); G 1.1. <i>Semantička polja glagola</i> (P. M.) (71); G 1.2. <i>Akcionalnost glagola</i> (P. M.) (77); G 2. Aspekt (glagolski vid) (P. M.) (80); G 2.1. <i>Aspekt u vezi sa glagolskim oblicima i upotrebom glagola u rečenici</i> (P. M.) (82); G 2.2. <i>Dvovidski glagoli</i> (P. M.) (84); G 2.3. <i>Vidski parovi</i> (P. M.) (84); G 2.4. <i>Aspekt i valentnost glagola</i> (P. M.) (90); G 3. Tvorba glagola (Z. V. i P. M.) (92); G 3.1. <i>Prosti (korenski) glagoli</i> (92); G 3.2. <i>Složeni glagoli</i> (93); G 3.3. <i>Glagoli izvedeni pomoću prefiksa</i> (93); G 3.4. <i>Gla- goli izvedeni pomoću sufiksa</i> (100); G 3.5. <i>Perfektizacija i imperfektizacija glagola</i> (104); G 4. Glagolsko stanje (genus verbi) (P. M.) (109); G 5. Povratni (refleksivni) glagoli (Z. V.) (111); G 6. Kombinatorika glagola (Z. V.) (112); G 6.1. <i>Nesamostalni glagoli</i> (112); G 6.2. <i>Funkcionalni glagoli</i> (113); G 6.3. <i>Samostalni (punoznačni) glagoli</i> (114); G 7. Valentnost glagola (114); G 8. Glagolske osnove (115); G 8.1. <i>In-</i>	

* Inicijali označavaju autora određenog odeljka (P. M. – Pavica Mrazović, Z. V. – Zora Vukadinović).

finitivna osnova (115); G 8.2. *Prezentska osnova* (115); G 9. Podela glagola po nastavcima za oblike prezenta (116); G 9.1. *I -im grupa glagola* (117); G 9.2. *II -am grupa glagola* (118); G 9.3. *III -i(j) -em grupa glagola* (119); G 10. Nepravilni glagoli (Z. V. i P. M.) (124); G 11. Konjugacija (Z. V. i P. M.) (129); G 11.1. *Nelični glagolski oblici* (129); G 11.2. *Lični glagolski oblici* (142); G 12. GLAGOLSKI KOMPLEKS (P. M.) (173); G 12.0. Definicija, pregled i kratak opis (173); G 12.1. *Struktura glagolskog kompleksa* (173); G 12.1.1. *Dependencijalna struktura* (174); G 12.1.2. *Poziciona struktura* (175); G 12.1.3. *Semantička struktura* (176); G 12.2. *Glagolski kompleksi sa modalnim glagolima* (177); G 12.3. *Glagolski kompleks sa modalitetnim glagolima* (190); G 12.4. *Glagoli sa verbatimnom dopunom* (197); G 13. GLAGOLSKA PERIFRAZA (P. M.) (203); G 13.0. Definicija i opšti pregled (203); G 13.1. *Modeli glagolskih perifraza* (205); G 13.2. *Kriteriji za razgraničavanje glagolskih perifraza od samostalnih glagola sa njihovim dopunama* (206); G 13.3. *Funkcija glagolskih perifraza* (208); G 13.4. *Spisak frekventnijih glagolskih perifraza*

218

I REČI SA DEKLINACIJOM (227); I 1. IMENICE (Z. V.) (227); I 1.0. Definicija i opšte napomene (227); I 1.1. Značenje imenica (227); I 1.1.1. *Vlastite imenice* (227); I 1.1.2. *Zajedničke imenice* (229); I 1.1.3. *Kolektivne i zbirne imenice* (229); I 1.1.4. *Gradivne imenice* (229); I 1.1.5. *Kvalifikativne (apstraktne) imenice* (230); I 1.1.6. *Imena radnji (Nomina actionis)* (230); I 1.1.7. *Imena stanja (Nomina acti)* (230); I 1.1.8. *Imena vršilaca radnji (Nomina agentis)* (230); I 1.1.9. *Imena osobina ili sposobnosti (Nomina qualitas)* (231); I 1.1.10. *Kvantifikativne imenice (brojevi)* (231); I 1.2. Rod imenica (232); I 1.2.1. *Prirodni i gramatički rod* (232); I 1.3. Broj imenica (237); I 1.4. Tvorba imenica (240); I 1.4.1. *Proste imenice* (240); I 1.4.2. *Složene imenice* (240); I 1.4.3. *Izvedene imenice* (244); I 1.4.4. *Tvorba kvantifikativnih imenica (brojeva)* (255); I 1.5. Valentnost imenica (258); I 1.6. Promena imenica (258); I 1.6.1. *Ivrsta: -a u genitivu jednine* (260); I 1.6.2. *II vrsta: -e u genitivu jednine* (272); I 1.6.3. *III vrsta: -i u genitivu jednine* (275); I 1.6.4. *Određivanje padeža* (278); I 1.6.5. *Upotreba padeža* (278); I 1.7. Promena i upotreba kvantifikativnih imenica (brojeva) (P. M.) (280); I 2. DETERMINATIVI (P. M. i Z. V.) (286); I 2.0. Definicija i opšte napomene (286); I 2.1. Značenje determinativa (288); I 2.1.1. *Determinativ jedan* (288); I 2.1.2. *Determinativ sâm* (290); I 2.1.3. *Pokazni determinativi* (290); I 2.1.4. *Prisvojni (posesivni) determinativi* (291); I 2.1.5. *Upitni determinativi* (293); I 2.1.6. *Neodređeni determinativi* (293); I 2.1.7. *Odrični determinativi* (295); I 2.1.8. *Kvantifikativni determinativ* (295); I 2.2. Promena determinativa po rodu (295); I 2.3. Promena po padežima (297); I 2.4. Međusobno kombinovanje determinativa (302); I 2.4.1. *Nemogućnost kombinovanja pojedinih determinativa* (303); I 3. PRIDEVI (Z. V. i P. M.) (304); I 3.0. Definicija i opšte napomene (304); I 3.1. Značenje prideva (305); I 3.2. Vid prideva (305); I 3.3. Tvorba prideva (306); I 3.3.1. *Prosti pridevi* (306); I 3.3.2. *Složeni pridevi* (306); I 3.3.3. *Izvedeni pridevi* (307); I 3.4. Sintaksička funkcija prideva (312); I 3.5. Pridevi u imeničkoj službi i poimeničeni pridevi (314); I 3.6. Pridevi sa mogućnošću komparacije (314); I 3.7. Valentnost prideva (314); I 3.8. Promena prideva po padežima (316); I 3.8.1. *Promena prideva muškog i srednjeg roda* (316); I 3.8.2. *Promena prideva ženskog roda* (318); I 3.8.3. *Upotreba određenog i neodređenog pridevskog vida* (319); I 3.9. Komparacija prideva (320); I 3.9.1. *Komparacija prideva promenom* (320); I 3.9.2. *Relativno poređenje* (323); I 3.9.3. *Apsolutno poređenje* (324); I 3.9.4. *Poređenje pomoću tvorbe reči* (325); I 3.9.5. *Poređenje pomoću priloga* (325); I 4. PRIDEVSKA FRAZA (P. M.) (326); I 4.0. Definicija i opšte napomene (326); I 4.1. Atributi u pridevskoj frazi (326); I 4.1.1. *Dopune pridevu* (327); I 4.1.2. *Dodaci uz pridev* (333); I 4.2. *Pozicija dopuna i dodatka u pri-*

devskoj frazi (334); I 5. IMENIČKA FRAZA (P. M.) (336); I 5.0. Definicija i opšte napomene (336); I 5.1. Atributi u imeničkoj frazi (337); I 5.1.1. *Dopune imenici* (338); I 5.1.2. *Dodaci u imeničkoj frazi* (350); I 5.2. Pozicija elemenata u imeničkoj frazi (356); I 5.2.1. *Prednje polje* (356); I 5.2.2. *Zadnje polje* (357); I 5.2.3. *Pozicija elemenata u prednjem i zadnjem polju* (360); I 6. ZAMENICE (Z. V.) (361); I 6.0. Definicija i opšte napomene (361); I 6.1. Lične zamenice sagovornika (363); I 6.2. Lične zamenice nesagovornika (upućivačke) (363); I 6.3. Refleksivna zamenica *sebe, se* (367); I 6.4. Zamenice *ko i šta* (368); I 6.5. Zamenica *sâm* (370); I 6.6. Ostale zamenice (371); I 6.6.1. *Posesivne zamenice* (371); I 6.6.2. *Pokazne zamenice* (371); I 6.6.3. *Neodređene i odrične zamenice* (371); I 6.6.4. *Upitne zamenice* (372); I 6.6.5. *Relativne zamenice* (372); I 7. ZAMENIČKA FRAZA (P. M.) (373); I 7.1. Lične zamenice sagovornika kao nukleus (373); I 7.2. Lične zamenice nesagovornika / upućivačke zamenice kao nukleusi (376); I 7.3. Refleksivna zamenica *sebe* kao nukleus (379); I 7.4. Zamenica *ko i šta/što* i njihove izvedenice kao nukleus (379); I 7.5. Prisvojne zamenice kao nukleus (381); I 7.6. Pokazne zamenice kao nukleus (382); I 7.7. Neodređene i odrične zamenice kao nukleus (383); I 7.8. Upitne zamenice kao nukleus (384); I 7.9. Relativne zamenice kao nukleusi (385); I 8. APOZICIJA (P. M.) (386); I 8.0. Definicija i opšte napomene (386); I 8.1. Vrste apozicija (387); I 8.1.1. *Apozicija uz imenicu* (387); I 8.1.2. *Apozicija uz zamenicu* (389); I 8.1.3. *Apozicija uz priloge* (390); I 8.2. Nizanje apozicija (391); I 8.3. Parnelni oblici uz apoziciju

391

N NEPROMENLJIVE REČI: N 1. PREDLOZI (Z. V.) (392); N 1.0. Definicija i opšte napomene (392); N 1.1. Spisak predloga (392); N 1.1.1. *Pokretni vokali a, u, i kod predloga* (395); N 1.2. Mesto predloga (395); N 1.3. Značenje i upotreba predloga (396); N 1.4. Funkcije predložnih fraza (397); N 1.5. Predložna fraza (398); N 1.5.1. *Predlozi koji upravljaju trima padežima* (398); N 1.5.2. *Predlozi koji upravljaju dvama padežima* (400); N 1.5.3. *Predlozi koji upravljaju jednim padežom* (407); N 1.6. Pregled značenja i upotrebe predloga (P. M.) (414); N 2. KONJUNKTORI (P. M.) (415); N 2.0. Definicija i opšte napomene (415); N 2.1. Semantička podela konjunktora (417); N 2.1.1. *Sastavni odnosi* (417); N 2.1.2. *Suprotni odnosi* (417); N 2.1.3. *Isključni odnosi* (418); N 2.1.4. *Rastavni odnosi* (418); N 2.1.5. *Gradacioni odnosi* (418); N 2.1.6. *Odnosi preciziranja ili korekcije* (418); N 2.2. Mogućnost povezivanja ravnopravnih elemenata (418); N 2.3. Upotreba i značenje konjunktora (419); N 2.3.1. *Sastavni (kopulativni) konjunktori* (419); N 2.3.2. *Suprotni (adverzativni) konjunktori* (421); N 2.3.3. *Isključni (ekskluzivni) konjunktori* (424); N 2.3.4. *Rastavni (disjunktivni) konjunktori* (424); N 2.3.5. *Gradacioni konjunktori* (426); N 2.3.6. *Konjunktori za preciziranje ili korekciju* (426); N 3. SUBJUNKTORI (P. M.) (428); N 3.0. Definicija i opšte napomene (428); N 3.1. Podela subjunktora po značenju (429); N 3.1.1. *Vremenski (temporalni) subjunktori* (429); N 3.1.2. *Uzročni (kauzalni) subjunktori (u širem smislu)* (430); N 3.1.3. *Načinski (modalni) subjunktori (u širem smislu)* (432); N 3.1.4. *Subjunktori bez samostalnog značenja* (433); N 3.2. Upotreba i značenje pojedinih subjunktora (433); N 3.3. Ostali subjunktivni elementi (450); N 3.4. Neuvedene zavisne/podređene rečenice (453); N 3.4.1. *Nezavisne rečenice u funkciji zavisnih* (453); N 3.4.2. *Infinitivske konstrukcije* (454); N 3.4.3. *Participske konstrukcije* (454); N 3.5. Subjunktorske fraze kao iskazi (455); N 4. PRILOZI (P. M.) (456); N 4.0. Definicija i kratak opis (456); N 4.1. Značenje priloga (456); N 4.1.1. *Situativni prilozi situiraju radnju glagola po mestu i vremenu* (457); N 4.1.2. *Direktivni prilozi – prilozi za pravac i cilj* (457); N 4.1.3. *Kauzalni prilozi* (457); N 4.1.4. *Modalni prilozi* (458); N 4.2. Tvorba priloga (459); N 4.2.1. *Tvorba pomoću sufiksa* (459); N 4.2.2. *Tvorba pomoću prefiksa* (460); N 4.2.3. *Složenice* (460); N 4.3. Sintaksička funkcija priloga (461); N 4.4. Komparacija priloga (462); N 4.5. Priloška fraza (P. M.) (463); N 4.5.1. *Dopune uz priloge* (464); N 5. PARTIKULE (P. M.) (466);

N 5.0. Definicija i opšte napomene (466); N 5.1. Modalne partikule I (466); N 5.1.1. <i>Spisak modalnih partikula I</i> (468); N 5.1.2. <i>Značenje i upotreba modalnih partikula I</i> (469); N 5.2. Modalne partikule II (473); N 5.2.1. <i>Spisak modalnih partikula II</i> (473); N 5.2.2. <i>Značenje i upotreba modalnih partikula II</i> (473); N 5.3. Graduativne partikule (476); N 5.3.1. <i>Spisak graduativnih partikula</i> (477); N 5.3.2. <i>Značenje i upotreba graduativnih partikula</i> (477); N 5.4. Konverzacione partikule (u užem smislu) (484); N 5.4.1. <i>Spisak konverzacionih partikula</i> (485); N 5.4.2. <i>Značenje i upotreba konverzacionih partikula</i> (486); N 5.5. Osobnosti partikula (505); N 5.6. Kopulativne partikule (507); N 5.7. Ekvivalenti rečenica (508); N 5.7.1. <i>Reakcije na pitanja</i> (508); N 5.7.2. <i>Reakcije na druge komunikativne sadržaje</i> (508); N 5.7.3. <i>Uzvici</i>	508
R REČENICA (P. M.) (513); R 0. DEFINICIJA I OPŠTE NAPOMENE (515); R 1. TIPOVI I RANG REČENICA (517); R 2. VRSTE REČENICA (517); R 2.1. Nezavisne rečenice (519); R 2.2. Zavisne rečenice (520); R 3. REČENIČNI DELOVI (520); R 3.0. Definicija i opšte napomene (520); R 3.1. Klasifikacija dopuna (523); R 3.1.1. <i>Subjekt</i> (525); R 3.1.2. <i>Dopuna u genitivu</i> (527); R 3.1.3. <i>Dopuna u dativu</i> (527); R 3.1.4. <i>Dopuna u akuzativu</i> (529); R 3.1.5. <i>Dopuna u instrumentalu</i> (531); R 3.1.6. <i>Prepozicionalna dopuna</i> (531); R 3.1.7. <i>Adverbijalna dopuna</i> (532); R 3.1.8. <i>Predikativna dopuna</i> (535); R 3.1.9. <i>Verbatimna dopuna</i> (537); R 3.1.10. <i>Napomena o lokativu</i> (538); R 3.2. Rečenični obrasci (539); R 3.2.0. <i>Definicija i opšte napomene</i> (539); R 3.2.1. <i>Spisak rečeničnih obrazaca</i> (540); R 3.2.2. <i>Primeri za rečenične obrasce</i> (542); R 3.3. Dodaci (adverbijalne odredbe) (556); R 3.3.0. <i>Definicija i opšte napomene</i> (556); R 3.3.1. <i>Realizacija dodataka</i> (557); R 3.3.2. <i>Klasifikacija i upotreba dodataka</i> (559); R 4. KOMPLEKSNA REČENICA (567); R 4.0. Definicija i opšte napomene (567); R 4.1. Klasifikacija rečenica (569); R 4.2. Klasifikacija zavisnih rečenica (569); R 4.3. Zavisne rečenice razvijene od rečeničnih delova (571); R 4.4. Atributske rečenice	624
P POZICIJA ELEMENATA (P. M.) (636) P.0. OPŠTE NAPOMENE (636); P 1. FAKTORI KOJI UTIČU NA POZICIJU ELEMENATA (637); P 1.1. Strukturalni faktori (637); P 1.2. Semantički faktori (638); P 1.3. Komunikativni faktori (638); P 2. POZICIONI ELEMENTI (639); P 2.1. Delovi glagolskih kompleksa (639); P 2.2. Dopune (640); P 2.3. Dodaci (640); P 2.4. Atributi (640); P 3. PRAVILA ZA POZICIJU ELEMENATA U REČENICI (642); P 3.1. Neutralni poredak (642); P 3.1.1. <i>Pravila za poziciju upravnog glagola u rečenici</i> (642); P 3.1.2. <i>Pravila za poziciju dopuna u rečenici</i> (645); P 3.1.3. <i>Pravila za poziciju dodataka u rečenici</i> (648); P 3.2. Permutiran poredak (651); P 3.2.1. <i>Permutacije upravnog glagola</i> (651); P 3.2.2. <i>Permutacija dopuna</i> (654); P 3.2.3. <i>Permutacije dodataka</i> (660); P 3.3. Opšti pregled pozicije elemenata (662); P 4. PREDNJE POLJE (663); P 4.1. Elementi prednjeg polja (664); P 4.1.1. <i>Funkcija elemenata prednjeg polja</i> (665); P 5. SREDNJE POLJE (666); P 6. ZADNJE POLJE (667); P 7. POZICIJA ZAVISNIH REČENICA	668
T TEKST (P. M.) (671); T 0. PREGLED I OPŠTE NAPOMENE (671); T 0.1. Osnovne karakteristike teksta (672); T 0.2. Definicija teksta (673); T 1. GOVORNI ČINOVI (673); T 1.1. Struktura govornih činova (673); T 1.2. Klasifikacija govornih činova (675); T 1.3. Tipovi govornih činova (676); T 1.4. Govorni činovi i njihove izražajne mogućnosti (677); T 2. KONEKSIJA U TEKSTU (724); T 2.1. Konektori (725); T 2.2. Semantičko-stilistička sredstva (737); T 2.3. Tematska progresija (738); T 2.4. Neizrečeni iskazi (741); T 3. STRUKTURA TEKSTA (742); T 3.0. Opšte napomene (742); T 3.1. Makrostrukture teksta (742); T 3.2. Mediostrukture teksta (744); T 3.3. Slojevitost teksta (745); T 4. TIPOVI I VRSTE TEKSTOVA (748); T 4.0. Opšte napomene (748); T 4.1. Ciljevi teksta (748); T 4.2. Okolnosti pod kojima nastaje tekst (749); T 4.3. Pregled tipova i vrste tekstova	749

K JEZIČKI FENOMENI RAZLIČITIH GRAMATIČKIH NIVOVA (P. M.) (754); K 0. Opšte napomene (754); K 1. KONGRUENCIJA (754); K 1.0. Definicija i opšte napomene (754); K 1.1. Kongruencija u imeničkoj frazi (755); K 1.2. Kongruencija u zameničkoj frazi (756); K 1.3. Kongruencija u rečenici (758); K 2. NEGACIJA (772); K 2.0. Definicija i opšte napomene (772); K 2.1. Jezički elementi negiranja (772); K 3. NIZANJE (koordinacija) (781); K 3.0. Definicija i opšte napomene (781); K 3.1. Mogućnosti povezivanja elemenata u niz (781); K 3.2. Značenjski odnosi u nizu ravnopravnih elemenata (783); K 3.3. Izostavljanje elemenata pri nizanju	784
REGISTAR	787
SPISAK LITERATURE	814